

ALLEEN KENNIS BEVRIJDT

SWAMI DAYANANDA SARASWATI

“Kennis is het enige directe middel voor vrijheid, mokṣa. Als je vrijheid enkel door kennis kunt bereiken, dan kan vrijheid niet een gebeurtenis zijn. Het kan niet iets zijn dat tot stand komt door een handeling, karma. Kennis is het enige directe middel, vergeleken met andere middelen, zoals meditatie, gebed, rituelen, yoga of een leven van deugdzaamheid, dharma. Al deze middelen, sādhana’s, zijn behulpzaam bij het verkrijgen van kennis. Maar als je ze vergelijkt, dan is kennis het enige middel dat het verlangde resultaat geeft.

Kennis geeft het resultaat want je bent al vrij. Jouw zelf is brahman (het onbegrensde). Het is al vrij. Het was nooit gebonden en zelfs nu is het niet gebonden. Op het moment dat je dit onderwijs ontvangt, is het niet gebonden, daarvoor was het niet gebonden, en het kan niet later gebonden raken. Het is altijd vrij. Daarom is het een kwestie van herkennen dat het zelf vrij is. Het enige middel hiervoor is kennis.

Beperking is een projectie op ātmā

Het zelf is alsof beperkt. De schijnbare beperking is drievoudig. De eerste beperking is die van tijd, kāla. Ik ben onderhevig aan geboorte, veroudering en uiteindelijk de dood. Wat betreft tijd lijkt het zelf beperkt.

De tweede beperking is die van plaats, deśa. Ik ben enkel hier in dit lichaam aanwezig, en niet daarbuiten. Het lichaam en het zelf lijken identiek en daarmee lijkt het zelf een bepaalde plek in te nemen. Het is niet allesdoordringend. Zo lijkt het zelf begrensd in plaats.

De derde beperking betreft het zijn van een object, vastu, wat zich uitdrukt in de vorm van eigenschappen. Dat ik een mens ben, is een beperking. Dat ik een man of vrouw ben, is een volgende beperking. De beperkingen gaan over alle eigenschappen: kennis, geheugen, gezondheid, kracht, lengte, etc.

Tijd, plaats en object omvatten alle vormen van beperking. Iedereen denkt onderhevig te zijn aan deze drie beperkingen: 'ik ben sterfelijk, ik ben klein en ik ben begrensd in eigenschappen'. Maar niemand accepteert beperkingen. Je kunt enkel lijden onder beperkingen. Je kunt ze niet accepteren. Ik kan niet zeggen dat ik beperkt ben en daar dan blij mee zijn. Er is altijd een worsteling om van beperkingen af te komen.

Als het zelf werkelijk beperkt is, dan zal het altijd beperkt blijven, wat je ook maar verandert. Stel dat je een hemels lichaam aanneemt, zelfs dan zal het beperkt zijn. Als je van plek verandert en naar de hemel gaat, dan is er nog steeds beperking. De status van beperkt zijn zal niet weggenomen worden, zelfs niet als je een nieuw lichaam aanneemt, of je verblijfplaats verandert. Wat voor verandering je ook aanbrengt aan dit lichaam, het zal beperkt blijven. Als ātmā (het zelf) altijd en overal werkelijk beperkt is, dan zal het altijd beperkt blijven.

Maar als het zelf alsof beperkt is, dan is het niet werkelijk beperkt. Enkel in jouw visie is het zelf beperkt. In de visie van de Upaniṣads is het zelf helemaal niet beperkt. Nu zitten we met twee visies. De Upaniṣads zeggen dat het 'ik' niet beperkt is; dat er geen gebondenheid is. Maar omdat er een gevoel van beperking is, worstelt het individu om van de (schijnbare) beperking af te komen.

Hoe kan ik onbegrensd worden? Je kunt niet onbegrensd worden. Je bent onbegrensd. Enkel als gevolg van onwetendheid lijkt ātmā (het zelf) begrensd. Je hoeft daarom alleen deze onwetendheid weg te nemen. Omdat onwetendheid het probleem is, is het een kwestie van het wegnemen van deze onwetendheid.

En niets kan onwetendheid wegnemen behalve kennis. Geen enkele handeling zal onwetendheid wegnemen, want een handeling is niet tegengesteld aan onwetendheid.

Een handeling vereist een doener. Als het zijn van een doener wordt toegedicht aan het zelf als een intrinsieke eigenschap, dan is er onwetendheid over ātmā, dat niet een doener is. Het zijn van een doener, dat wordt bevestigd door handelingen en dat achter elke handeling aanwezig is, is een projectie op het zelf, een projectie die puur het gevolg is van onwetendheid.

Het is geen doelbewuste projectie, zoals het projecteren van een land op een vlag, of een projectie van de Heer op een beeld. In dit geval projecteer ik niet doelbewust handelingen op het zelf. Bij vergissing beschouw ik mezelf als een doener. 'Ik heb dit gedaan. Ik heb dit nagelaten. Ik had dit moeten doen.' Dit is allemaal het gevolg van de aannames dat ātmā beperkt is en dat ātmā handelt.

Alleen kennis neemt onwetendheid weg. Zoals licht tegengesteld is aan duisternis, zo is kennis tegengesteld aan onwetendheid. Duisternis kan niet daar zijn waar licht is. Onwetendheid kan niet daar zijn waar kennis is.

Duisternis kan niet door enige handeling worden weggenomen, maar enkel door licht. Zo ook kan onwetendheid niet door een handeling weggenomen worden, want een handeling is niet tegengesteld aan onwetendheid. Handelingen zijn een gevolg van onwetendheid. Elke handeling, klein of groot, is enkel een bevestiging van onwetendheid, van het idee van beperking en van het idee dat het zelf handelt. Alleen kennis is tegengesteld aan onwetendheid.

Zelfonwetendheid is niet slechts afwezigheid van kennis, ondanks dat deze onwetendheid verdwijnt wanneer kennis daagt. Dit is een belangrijk punt. Je kunt niet zeggen dat duisternis niet bestaat. Totdat licht verschijnt, bestaat het. Iets dat niet bestaat kan geen problemen creëren. Alleen iets dat bestaat kan problemen creëren. Onwetendheid over het zelf is iets dat bestaat. Het creëert problemen, vergissingen en een gevoel van beperking.

Alleen kennis kan zelfonwetendheid wegnemen. Het feit dat ik bestaan-bewustzijn-volheid (sat-cit-ānanda) ben, zal onwetendheid niet wegnemen. Maar de kennis 'ik ben sat-cit-ānanda' doet dat wel. De overtuiging dat ik een beperkte doener ben, wordt weerlegd door de kennis dat ik onbegrensd ben. Het zelf bestaat altijd, schijnt altijd en is altijd vol. Het is deze kennis, die plaatsvindt in het intellect, die de onwetendheid wegneemt. De kennis van mijn onbegrensdheid vernietigt de overtuiging dat ik een begrensde doener ben.

Als onwetendheid eenmaal verdwenen is, kan zij niet meer terugkeren om de plek van kennis in te nemen. Zoals duisternis niet kan binnentreden waar licht is, zo kan onwetendheid niet binnentreden waar kennis is. Onwetendheid kan alleen bestaan zolang kennis niet heeft plaatsgevonden. Onwetendheid heeft geen begin; zolang kennis niet plaatsvindt, neemt onwetendheid de zaken waar. Zelfs duisternis die zich al duizenden jaren in een grot bevindt, verdwijnt direct zodra licht binnentreedt. Zo ook is kennis alles wat nu nodig is om de beginloze onwetendheid weg te nemen.

Er bestaat geen handeling die onwetendheid kan wegnemen. Alleen onderscheidend onderzoek met behulp van de Upaniṣads, pramāṇa-vicāra, zal de kennis opleveren die onwetendheid kan wegnemen. Dit onderzoek is in de vorm van het luisteren naar het onderwijs, śravaṇam, het wegnemen van twijfels, mananam, en contemplatie, nididhyāsanam. Dit zijn de primaire kennismiddelen. Echter, dit onderzoek vereist een voorbereide geest, want de geest is de plek waar de kennis moet plaatsvinden. Die geest moet versterkt worden om deze kennis te kunnen ontvangen, waar je secundaire middelen, sādhana's, voor nodig hebt.

Dit is waar karmayoga, meditatie, gebed, etc. hun plek hebben. Door (deze) handelingen verkrijg je een voorbereide geest. Door kennis verkrijg je vrijheid. Zonder kennis is er geen vrijheid.

Het zelf is zelfevident

Het probleem van gebondenheid bestaat omdat het zelf, vanwege onwetendheid, als beperkt wordt gezien. Wanneer deze onwetendheid is vernietigd door kennis, is het zelf onthuld als zelfevident, zelfschijnend, één en non-duaal. Het zelf dat beperkt leek te zijn als gevolg van onwetendheid wordt niet langer beschouwd als beperkt zodra kennis daagt.

Het zelf is het enige dat er is. Er bestaat helemaal geen tweede. Als er andere zelve bestonden, dan zouden ze allemaal tijdgebonden en plaatsgebonden zijn, en ook beperkt als object. Dan zou er één plus velen zijn.

Alleen het zelf is werkelijk, satyam. Al het andere wordt herkend als schijnbaar werkelijk, mithyā. Zo is de gehele wereld. Tijd, ruimte en de gehele wereld binnen het ruimte-tijd-raamwerk schijnen in navolging van het zelf en vinden hun bestaan in het zelf.

De zon is zelfevident. De zon heeft geen zaklamp of ander licht nodig om zichzelf kenbaar te maken aan je ogen. Zo ook is het zelf zelfonthullend. Het heeft geen ander licht nodig om zichzelf te onthullen.

Een wolk kan de schittering van de zon versluieren, maar niet het bestaan van de zon. Zo ook kan onwetendheid het feit 'ik ben onbegrensd' versluieren, maar niet het feit 'ik ben, ik besta'.

Net zoals de wolk, die de zon bedekt, enkel zichtbaar is dankzij het licht van diezelfde zon, zo ook worden het gevoel van beperking en de schijnbare verscheidenheid in de schepping gekend door het onbegrensde bewustzijn, dat het zelf is.

Zoals de zon in zijn eigen licht schijnt wanneer de wolk weggetrokken is, zo schijnt het zelf als de enige, ene en non-duale werkelijkheid wanneer onwetendheid is weggenomen.

Kennis is voldoende om je te bevrijden. Enkel als gevolg van onwetendheid lijkt het zelf beperkt te zijn. Wanneer de onwetendheid verdwenen is, schijnt het zelf in zijn eigen glorie als onbegrensd. Het heeft geen ander licht nodig. Het is dat licht waardoor je alles kent. Het zelf is zelfonthullend. Alleen het idee 'ik ben gebonden' wordt weerlegd.

Het zelf wordt bevrijd van het idee van beperking en dit is dus hoe vrijheid wordt bereikt door kennis. Kennis is het enige directe middel om vrijheid te bereiken, want gebondenheid is enkel het gevolg van onwetendheid.”

Swami Dayananda Saraswati
Arsha Vidya